

УДК 332.122(477)

Захарченко С.В.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту**Вінницької філії Київського інституту бізнесу та технологій***ПРОДУКТИВНІСТЬ ЕКОНОМІКИ ЯК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР**

В умовах глобалізації та поглиблення євроінтеграційних процесів важливим напрямом підвищення конкурентоспроможності України та її регіонів є підвищення продуктивності економіки. У цьому контексті у статті наведено оцінки продуктивності економіки регіонів України в розрізі основних її субфакторів та деяких найважливіших індикаторів (за методологією міжнародного Інституту розвитку менеджменту).

Ключові слова: конкурентоспроможність регіону, фактор конкурентоспроможності, продуктивність економіки, стан економіки, міжнародна торгівля, міжнародні інвестиції, зайнятість, ціна.

Захарченко С.В. ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТЬ ЭКОНОМИКИ КАК ФАКТОР КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ РЕГИОНОВ УКРАИНЫ: МЕЖДУНАРОДНОЕ ИЗМЕРЕНИЕ

В условиях глобализации и углубления интеграционных процессов важным направлением повышения конкурентоспособности Украины и ее регионов является повышение производительности экономики. В этом контексте в статье приведены оценки производительности экономики регионов Украины в разрезе основных ее субфакторов и некоторых важнейших индикаторов (по методологии международного Института развития менеджмента).

Ключевые слова: конкурентоспособность региона, фактор конкурентоспособности, производительность экономики, состояние экономики, международная торговля, международные инвестиции, занятость, цена.

Zakharchenko S.V. ECONOMIC PERFORMANCE AS A FACTOR OF COMPETITIVENESS OF UKRAINIAN REGIONS: INTERNATIONAL DIMENSION

Considering globalization and deepening of integration processes, one of the main ways to improve the competitiveness of Ukraine and its regions is to increase economic performance. Thus, the article considers the assessment of the economic performance of Ukrainian regions taking into account its major subfactors and some of the most important indicators (according to the methodology of International Institute for Management Development).

Keywords: competitiveness of a region, a factor of competitiveness, economy, economic performance, international trade, international investment, employment, price.

Постановка проблеми. У контексті Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (2015) та Державної стратегії регіонального розвитку України на період до 2020 року особливо важливе значення має зміцнення стану та підвищення продуктивності економіки регіонів й держави загалом. Це пов'язано з тим, що продуктивність економіки, за М. Портером [1, с. 212], відіграє роль ключового фактора у підтриманні й підвищенні конкурентоспроможності усіх суб'єктів ринкових відносин, як прямих (підприємств, фірм, компаній), так і опосередкованих (географічним та інституційним середовищем – країн, регіонів, галузей, кластерів тощо). Отже, оцінка й аналіз продуктивності економіки регіонів України має не тільки загальнонаукове, а і важливе практичне значення, оскільки може вивести і регіони, і державу загалом на новий рівень модернізаційного оновлення в глобальному та євроінтеграційному просторі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням оцінки та аналізу продуктивності економіки регіонів України в контексті підвищення їхньої конкурентоспроможності присвячено багато наукових праць. З-поміж них слід відмітити праці таких учених, як О. Амоша, Л. Антонюк, В. Безугла, М. Бутко, В. Василенко, Н. Глуська, Н. Жилиєва, О. Кілієвич, Л. Ковальська, О. Ларіна, С. Писаренко, Л. Петкова, С. Романюк, А. Ходжаян, Л. Чернюк та ін. Їхні напрацювання дають достатньо повне уявлення про продуктивність економіки регіонів країни. Водночас більшість із наявних оцінок не виходять за межі національного конкурентного простору, тоді як у сучасних умовах більше значення мають такі оцінки на міжнародному рівні.

Постановка завдання. Метою статті є оцінка й аналіз продуктивності економіки регіонів України у міжнарод-

ному вимірі – на основі методології фахівців Інституту розвитку менеджменту (ІРМ – Швейцарія, Лозанна).

Виклад основного матеріалу дослідження. Фахівці ІРМ до основних факторів конкурентоспроможності країн і регіонів відносять такі фактори: інфраструктури (108 індикаторів оцінки), ефективності бізнесу (64 індикатори), продуктивності економіки (65 індикаторів) та ефективності управління (67 індикаторів). При цьому кожен із факторів вони розподіляють на п'ять субфакторів [2].

Слід, однак, відмітити, що на сьогодні рівень теоретичного обґрунтування механізму впливу окремих факторів на конкурентоспроможність країн і регіонів є, на наш погляд, недостатнім.

І. В. Брикова роль окремих факторів у забезпеченні конкурентоспроможності регіонів пояснює на основі теорій міжнародної торгівлі, розміщення виробництва, економічного районування та територіально-виробничих комплексів [3].

Ми ж вважаємо, що для цих цілей найбільше підходить теорія регіональної спеціалізації. Вона зводиться до того, що вигоди від спеціалізації зазвичай отримують ті регіони, суб'єкти господарювання яких мають відносно нижчий рівень виробничих і транспортних витрат, а отже, вищий рівень продуктивності економіки (за відношенням прибутку до витрат). До речі, на цю обставину звертав увагу ще А. Маршалл. Згідно з його теорією індустриальних районів, яку він розробив у 1890 р., прибутковість, а отже, і продуктивність економіки регіонів, визначається рівнем їх промислової спеціалізації [3, с. 39].

Оскільки спеціалізація регіону передбачає реалізацію товарів за його межами, в т. ч. й на міжнародному рівні, то це актуалізує теорію регіональної екс-

портної спеціалізації, яку запропонували англійські дослідники Х. Армстронг та Дж. Тейлор [3, с. 37]. Вона базується на постулатах теорії відносних переваг: регіони спеціалізуються на тих сферах діяльності, для розвитку яких вони володіють необхідними конкурентними перевагами.

На думку О. Г. Ларіної, здатність регіонів акумулювати значний потенціал фінансових, інноваційний, інформаційних і людських ресурсів, що характеризується високим рівнем мобільності в межах міжнародних ринків факторів виробництва, значною мірою визначає продуктивність їхньої економіки й, загалом, рівень міжнародної конкурентоспроможності [4, с. 6].

Отже, фактор продуктивності економіки є базовим для процесу формування конкурентних переваг регіонів, які в сукупності й визначають їх конкурентоспроможність – і на національному, і на міжнародному рівні.

Фахівці ІРМ вважають, що фактор продуктивності економіки формують такі субфактори: стану економіки, міжнародної торгівлі, міжнародних інвестицій, зайнятості та цін [2].

Стан економіки регіону, на їх думку, відображають характеристики розміру економіки та національного багатства. Розміри економіки регіону найбільше залежить від наявного у нього капіталу та продуктивності тих видів економічної діяльності, які формують його спеціалізацію [5, с. 170]. Національне багатство регіону відображає нагромаджені в ньому виробничі потужності, запаси і резерви матеріальних благ, основний капітал не виробничої сфери, особисте майно населення, залучені у виробництво природні ресурси тощо.

Важливою характеристикою стану економіки регіону є динаміка її розвитку. На думку Р. Мартіна та П. Санлея, регіони, які швидше розвиваються, приваблюють висококваліфікованих працівників, що сприяє підвищенню продуктивності праці. Впровадження технологічних нововведень у таких регіонах сприяє їх довгостроковому інноваційному лідерству [3, с. 40].

Сприятливий стан економіки регіону створює передумови для зростання рівня життя населення – підвищення розмірів заробітної плати, соціальних виплат тощо.

Продуктивність економіки регіонів досить чітко проявляється у сфері міжнародної торгівлі. Пов'язано це з тим, що доходи від експорту товарів і послуг, розвитку міжнародного туризму та видатки на імпорт визначають сальдо зовнішньоторговельного балансу регіону і, в кінцевому підсумку, впливають на платіжний баланс країни. Тому самостійний вихід регіонів на міжнародні ринки без узгодження їх намірів із національними інтересами не завжди зумовлює позитивні економічні результати.

Міжнародні інвестиції, зокрема прямі іноземні, чи наявність іноземних фірм в регіоні, що займаються складним бізнесом, зазвичай сприяють не тільки компенсації нестачі фінансових ресурсів, а й підвищенню ефективності діяльності окремих товаровиробників та продуктивності економіки регіону. Вони передусім стимулюють інноваційний розвиток регіонів – упровадження прогресивних методів організації виробництва та форм бізнесу за рахунок перенесення технологій, інновацій, стандартів якості, ноу-хау (у виробництві продукції, менеджменті, маркетингу тощо).

Крім того, прямі іноземні інвестиції часто ініціюють виникнення кластерів високотехнологічних та динамічних компаній, що сприяє ефективному включенню регіонів у глобальні виробничі мережі. Разом з тим обсяги та динаміка інвестиційних пото-

ків напряму залежать від ефективності та привабливості регіонального бізнес-середовища.

Приплив прямих іноземних інвестицій підтверджує наявність у регіону конкурентних переваг, до яких, зокрема, можна віднести зростання платоспроможного споживчого попиту та ємності регіонального ринку [6, с. 35].

Зайнятість населення регіону, зокрема рівень і структура зайнятості, тенденції щодо рівня і тривалості безробіття, особливо серед молоді, свідчить не тільки про стан ринку праці в ньому, вона також виступає не тільки важливою характеристикою продуктивності його економіки, а й збалансованості господарського механізму регіону в цілому.

На продуктивність економіки регіонів суттєво впливає і рівень цін. І хоча базовий критерій конкурентоспроможності регіону – рівень життя населення – визначається передусім рівнем його доходів, він суттєво коригується цінами на регіональних ринках товарів і послуг [7, с. 15-16]. Водночас вплив цін на конкурентоспроможність регіонів варто аналізувати не тільки через призму регіонального попиту, але й з позицій регіональної пропозиції, тому що високі ціни на товари й послуги стимулюють розвиток бізнесу. Слід також враховувати, що система цін, що встановлюється на одному регіональному ринку, суттєво впливає на систему цін на інших регіональних ринках.

Щоб виявити, наскільки субфактори продуктивності економіки та індикатори, що її характеризують, сприяють чи, навпаки, гальмують процес підвищення конкурентоспроможності регіонів, необхідно застосувати спеціальну методику їх оцінки та аналізу [8].

Ця методика (щодо оцінки конкурентного потенціалу продуктивності економіки регіонів) передбачає розрізнення індикаторів-стимуляторів та індикаторів-дестимуляторів; перші, зрозуміло, впливають на зростання їх потенціалу, другі, навпаки, – на його зниження. Для співставлення різних за вимірниками індикаторів використовується процедура стандартизації (нормалізації) за Паттерн-методом. Оцінки індикаторів-стимуляторів (KC_i^+) одержуються на основі співвідношення (у відсотках) фактичних (x_i) і максимальних (x_{max}) значень індикаторів за такою формулою:

$$KC_i^+ = \frac{x_i}{x_{max}} \times 100. \quad (1)$$

Відповідно, оцінки індикаторів-дестимуляторів (KC_i^-) отримуються за співвідношенням мінімальних (x_{min}) і фактичних значень індикаторів:

$$KC_i^- = \frac{x_{min}}{x_i} \times 100. \quad (2)$$

Наш підхід до оцінки конкурентного потенціалу продуктивності економіки регіонів у міжнародному вимірі (KCM_i) передбачає також використання процедури «зважування» i -го індикатора національної конкурентоспроможності регіону за продуктивністю економіки (KCN_i) з використанням співвідношення значень i -го індикатора даної країни і країни-лідера (D_i):

$$KCM_i = KCN_i \times D_i, \quad (3)$$

Крім того, методологія ІРМ щодо конкурентної оцінки фактора та субфакторів продуктивності економіки нами суттєво модифікована в плані заміни частини експертних показників на статистичні, як такі, що практично позбавлені суб'єктивного впливу. Отже, правомірним є застосування замість розмірних індикаторів (валового регіонального продукту, обсягів промислового і сільськогосподарського виробництва тощо), питомих і відносних (у розрахунку на одну особу, у відсотках до більш загальних показників тощо).

Значення агрегованих індексів субфакторів і загальном фактора продуктивності економіки (\overline{KC}_i) розраховувалися як проста середня арифметична з n часткових коефіцієнтів (KC_i) за такою формулою:

$$\overline{KC}_i = \sum_{i=1}^n KC_i / n. \quad (4)$$

У результаті були отримані оцінки продуктивності економіки регіонів України за окремими її субфакторами та індикаторами. При цьому були використані матеріали ІРМ, Держслужби статистики України та Міжнародного інституту менеджменту (Київ).

При оцінці продуктивності економіки регіонів України спочатку аналізувався стан їхньої економіки з використанням і абсолютних, і відносних показників у статистиці та динаміці. Серед абсолютних показників найважливішим є розмір економіки регіону, який характеризують обсяги капіталу, виробництва, споживання та заощаджень в ньому в різні періоди – економічного зростання, стагнації та кризи. Серед відносних показників провідними є: у статистиці – характеристики багатства, тобто розміру економіки регіону (валового регіонального продукту – ВРП), валової доданої вартості) в розрахунку на одну особу; у динаміці – темп душевого зростання розміру економіки регіону. Однак використання індикаторів темпу зростання економіки має бути коректним, оскільки вони можуть давати необґрунтовану перевагу тим регіонам, які «на старті» мають істотно нижчий рівень економічного розвитку.

Згідно з проведеними розрахунками, за субфактором стану економіки найвищі позиції в рейтингу конкурентоспроможності регіонів України займають: Київ (у середньому 33,7% від найкращих значень індикаторів субфактора, згідно з рейтингом країн і регіонів ІРМ), який за багатьма важливими позиціями, зокрема ВРП на душу населення, займає перше місце, хоча й мав значне падіння обсягу ВРП під час кризи 2009 р. Крім того, він має несприятливий прогноз щодо індексу споживчих цін та виконання доходів місцевих бюджетів; Дніпропетровська область (30,9%), яка найбільше вирізняється за індикаторами ВРП та споживчих витрат домашніх господарств; Донецька область (30,5%), яка, як і попередня, вирізняється за індикаторами ВРП, особливо щодо його зростання, та швидкого приросту капітальних інвестицій. Замикають рейтинг за субфактором стану економіки Закарпатська (23,7%) і Житомирська (24,3) області та Севастополь (11,7%).

Стан міжнародної торгівлі регіону фіксують індикатори балансу торгівлі та послуг, який залежить від обсягів їх експорту та імпорту. Особливе значення серед індикаторів відводиться експорту інноваційної продукції. Практично на усі індикатори міжнародної торгівлі та міжнародних інвестицій сильно впливає курс валют.

За субфактором міжнародної торгівлі найвищі позиції в рейтингу конкурентоспроможності регіонів України займають: Київ (у середньому 26,7% від найкращих значень індикаторів субфактора), який тримає першість за індикаторами експорту та імпорту товарів і послуг; Луганська (23,2) та Донецька (23,1%) області, які виділяються за індикаторами експорту товарів та торговельного балансу на душу населення. У кінці рейтингу за цим субфактором – Херсонська (13,2%), Чернігівська (14,5) та Житомирська (14,7%) області.

Міжнародні інвестиції найбільш точно характеризують індикатори динаміки та сальдо (з регіону в регіон) прямих іноземних інвестицій, в т. ч. в акціях. Фінансовий аспект міжнародних інвестицій відобра-

жає портфель інвестиційних активів і зобов'язань. Водночас за субфактором міжнародних інвестицій складати об'єктивний рейтинг конкурентоспроможності регіонів України досить складно, тому що по багатьох із них інформація конфіденційна. Тим не менше, на перші місця в рейтингу ми поставили ті регіони, суб'єкти господарювання яких проявляють значну активність щодо залучення прямих іноземних інвестицій – Київ (у середньому 40,0% від найкращих значень індикаторів субфактора), АР Крим (35,3) та Дніпропетровську область (25,9%), а на останні, навпаки, ті, які залучають їх найменше – Миколаївську (18,9%), Закарпатську (19,19) та Рівненську (19,23%) області.

Зайнятість у регіонах відображають індикатори зайнятості населення, у т.ч. у державному, інноваційному та інших секторах. Загальну ситуацію на ринку праці відображає рівень безробіття, у т. ч. довгострокового, та серед молоді.

У цілому за субфактором «Зайнятість» найвищі позиції в рейтингу конкурентоспроможності регіонів України займають: Київ (в середньому 34,5% від найкращих значень індикаторів субфактора), який стоїть на першому місці за більшістю індикаторів; Севастополь (28,03%), який виділяється в кращий бік за індикаторами частки зайнятого населення, у т. ч. у сфері послуг, рівня довгострокового безробіття та безробіття серед молоді; Сумська область (27,99%), яку на третю позицію вивів індикатор зростання кількості зайнятого населення. У кінці рейтингу за цим субфактором знаходяться Хмельницька, Івано-Франківська та Закарпатська області; усі вони набрали в середньому трохи більше 20% від найкращих значень індикаторів субфактора.

Ціни в регіонах характеризуються за допомогою індексів зростання споживчих цін, вартості життя («споживчого кошика») та вартості оренди житлових і офісних приміщень.

У цілому за субфактором цін найвищі позиції в рейтингу займають регіони з невисоким рівнем ділової активності та економічного розвитку, а саме: Кіровоградська область (у середньому 46,8% від найкращих значень індикаторів субфактора), яка займає перші місця за всіма індикаторами, окрім індексу інфляції; Сумська (42,1%) та Рівненська (40,2%) області, які особливо виділяються за невисокою вартістю орендної плати за офісні та житлові приміщення. У кінці рейтингу за субфактором цін знаходяться високорозвинені регіони: Київ (21,9%), який займає останнє місце за усіма індикаторами, крім індикатора інфляції; АР Крим (21,9) та Одеська область (26,8%), в яких встановилися високі ціни оренди і на житлові, і на офісні приміщення.

У підсумку за фактором продуктивності економіки найвищі позиції в рейтингу конкурентоспроможності займають такі регіони України: Київ (у середньому 31,4% від максимальних значень індикаторів субфактора), який утримує першу позицію за усіма субфакторами, окрім субфактора цін, за яким він, зрозуміло, останній; Полтавська область (27,6%), яка має достатньо високі показники за субфактором міжнародної торгівлі та міжнародних інвестицій; Київська область (27,0%), яка має високі показники за субфактором стану економіки регіону (табл. 1).

Останні місця в рейтингу регіонів за фактором продуктивності економіки регіонів займають: Закарпатська (23,1% – з невисокими показниками міжнародних інвестицій та зайнятості), Херсонська (25,3% – з низькими показниками міжнародної торгівлі, стану

економіки регіону та зайнятості) та Тернопільська (23,4% – з низькими показниками міжнародної торгівлі, міжнародних інвестицій та зайнятості) області.

Висновки. Оцінка й аналіз продуктивності економіки регіонів України як фактора його конкурентоспроможності у міжнародному вимірі показав, що практично за усіма субфакторами в більшості регіонів вона є невисокою, а отже, потребує покращення.

Для покращення стану економіки регіонів необхідним є скорочення витрат сектору державного управління, диверсифікація структури видів економічної діяльності (в т. ч. і за рахунок експортоорієнтованих), державна підтримка суб'єктів малого й середнього бізнесу, приріст активів домогосподарств, зміцнення доходної бази місцевих бюджетів тощо.

Для подальшого розвитку міжнародної торгівлі в регіонах важливо досягти й закріпити позитивний торговельний баланс і високий темп зростання коефіцієнту покриття імпорту експортом (через скорочення імпорту енергоносіїв, товарів широкого вжитку тощо). Розвиток експортного потенціалу регіонів можливий за рахунок підвищення якості та міжнародної сертифікації продукції промисловості та агросектору, розвитку міжнародного туризму, використання переваг членства України в СОТ та участі в євроінтеграційних процесах.

В умовах «інвестиційного голоду» важливого значення набуває збільшення обсягів залучення іноземних інвестицій, особливо прямих. Зовнішні інвестиції дозволяють розширювати фінансову базу регіональної економіки, несуть із собою різні інновації, забезпечують вихід на нові ринки, розширюють можливості для бізнесу. Але для притоку іноземних інвестицій важливо підвищувати інвестиційну привабливість регіонів; необхідно також активізувати інвестиційні промоції регіонів щодо «браунфілдс» – непрацюючих підприємств, що шукають можливостей для реструктуризації.

Зростання зайнятості населення у регіонах варто розцінювати як дуже позитивну тенденцію, особливо в умовах загострення кризових явищ та старіння населення. З позитивного боку в цьому плані регіони характеризують низький рівень довгострокового безробіття, особливо серед молоді та серед жінок. У цих умовах особлива увага має надаватися створенню робочих місць у малому та середньому бізнесі.

Важливе значення для підвищення продуктивності економіки регіонів має регулювання цін та стримування інфляції. Щоправда на практиці досягти цього досить складно, зокрема якщо взяти до уваги величезний дефіцит платіжного й торговельного балансу країни, скорочення валютних

Таблиця 1

Конкурентоспроможність регіонів України за фактором «Продуктивність економіки»

Область	Показники конкурентоспроможності						Ранг регіонів					
	за субфакторами					за фактором	за субфакторами					за фактором
	стану економіки	міжнародної торгівлі	міжнародних інвестицій	зайнятості	цін		стану економіки	міжнародної торгівлі	міжнародних інвестицій	зайнятості	цін	
АР Крим	29,67	15,29	35,27	26,49	26,28	26,60	5	20	2	6	26	5
Вінницька	25,73	18,30	20,72	22,95	35,26	24,59	18	15	12	17	16	17
Волинська	24,73	16,73	20,00	23,55	36,17	24,24	22	17	17	15	12	21
Дніпропетровська	30,88	21,03	25,87	24,22	30,73	26,55	2	8	3	12	20	7
Донецька	30,54	23,07	21,90	25,57	29,26	26,07	3	3	9	8	24	10
Житомирська	24,29	14,72	21,02	22,71	35,14	23,58	26	25	11	18	17	24
Закарпатська	23,74	18,69	19,19	21,08	32,75	23,09	27	14	26	25	19	27
Запорізька	26,45	20,74	20,27	24,14	36,15	25,55	14	9	13	13	13	11
Івано-Франківська	27,07	17,03	21,07	20,92	39,86	25,19	9	16	10	26	5	13
Київська	30,52	21,23	22,76	25,06	35,43	27,00	4	6	6	9	15	3
Кіровоградська	26,87	15,22	20,13	22,31	46,75	26,26	12	22	14	21	1	8
Луганська	27,19	23,17	21,94	22,49	38,04	26,57	8	2	8	20	8	6
Львівська	26,98	15,23	23,10	24,35	29,33	23,80	10	21	5	11	23	23
Миколаївська	26,86	19,12	18,94	23,01	35,64	24,71	13	13	27	16	14	15
Одеська	25,75	21,19	22,62	26,59	26,81	24,59	16	7	7	5	25	17
Полтавська	29,54	21,66	24,49	24,47	38,02	27,64	6	4	4	10	9	2
Рівненська	24,86	19,78	19,23	26,99	40,17	26,21	21	12	25	4	3	9
Сумська	26,91	16,47	19,67	27,99	42,14	26,64	11	18	19	3	2	4
Тернопільська	25,85	14,92	19,55	22,02	34,50	23,37	15	24	22	23	18	25
Харківська	28,44	21,34	20,11	26,31	30,21	25,28	7	5	15	7	22	12
Херсонська	24,63	13,16	19,79	21,34	36,96	23,18	24	27	18	24	11	26
Хмельницька	25,75	15,95	19,62	20,90	39,38	24,32	16	19	20	27	6	20
Черкаська	25,70	20,00	19,46	22,67	37,48	25,06	19	11	24	19	10	14
Чернівецька	25,47	15,03	19,51	23,73	39,20	24,59	20	23	23	14	7	17
Чернігівська	24,67	14,49	19,57	22,11	40,04	24,18	23	26	21	22	4	22
м. Київ	33,73	26,70	40,03	34,51	21,89	31,37	1	1	1	1	27	1
м. Севастополь	24,53	20,13	20,05	28,03	30,69	24,69	25	10	16	2	21	16
Україна – ІРМ (2012)	27,85	20,83	25,50	24,53	32,47	26,24	48	23	47	35	51	48

Джерело: розраховано автором за даними Інституту розвитку менеджменту (Швейцарія, Лозанна) [2], Державної служби статистики України та Міжнародного інституту менеджменту (Київ)

резервів, зростання соціальних виплат тощо. Водночас протидіяти цьому можна – шляхом збільшення доходів населення, регулювання цін на житло і споживчі товари, оренду квартир і офісів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Портер М. Конкуренция / Майкл Э. Портер; пер. с англ. – М.: Вильямс, 2005. – 496 с.
2. World Competitiveness Yearbook 2012. IMD [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.imd.org/research/publications/wcy/index.cfm>.
3. Брикова І.В. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір / І.В. Брикова // Міжнародна економічна політика. – № 4. – 2006. – С. 29-53.
4. Ларіна О.Г. Міжнародна конкурентоспроможність регіонів в глобальних умовах розвитку: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.02 «Світове господарство і міжнародні економічні відносини» / О.Г. Ларіна; ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К., 2013. – 20 с.
5. Гомольська В.В. Конкурентний потенціал регіону та фактори його формування // Соціально-економічні дослідження в перехідний період: [щорічник наук. праць]. – Вип. 57: Конкурентний потенціал і європейська інтеграція (регіональні аспекти). – [в 2 ч.]. – Львів: ІРД НАН України, 2006. – Ч. 2. – С. 168-177.
6. Касяненко С. Прямі іноземні інвестиції в Україну: територіальний розподіл / Сергій Касяненко, Олег Устенко // Національна безпека і оборона. – 2008. – № 4. – С. 35-36.
7. Фактори і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіону: наук. доп. / наук. ред. П.Ю. Беленький. – Львів: ІРД НАН України, 2005. – 145 с.
8. Захарченко С.В. Научно-методические основы оценки конкурентоспособности регионов Украины в национальном и международном измерении при формировании инновационной модели развития / С.В. Захарченко // Украина и ее регионы на пути к инновационному обществу: [монография] / под общ. ред. В.И. Дубницкого, И.П. Булеева. – [в 4 т.]. – Донецк: Юго-Восток, 2011. – Т. 2. – С. 103-139.